

УДК 911.3:016:929(477)

Валерій Руденко, Алла Пирогівська

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ПРАЦІ АКАДЕМІКА АРКАДІЯ ЖУКОВСЬКОГО В АНГЛОМОВНІЙ «ENCYCLOPEDIA OF UKRAINE» (VOL. I-V, 1984-1993)

Розкривається суспільно-географічний доробок академіка Жуковського (1922-2014 рр.) в англійській «Encyclopedia of Ukraine», що містить 237 його праць. Аналізуються його творчі напрацювання в політичній географії та геополітиці, історичній географії та історії географії, суспільно-географічному країнознавстві, географії релігій та суспільній географії України. Україноцентризм, роль і місце українців у всіх сферах суспільного життя як держави, так і світу загалом – є визначальними рисами кожної з публікацій вченого.

Ключові слова: академік Аркадій Жуковський, «Encyclopedia of Ukraine» (1984 – 1993), суспільно-географічні праці, україноцентризм, роль і місце українців у суспільному житті світу.

Валерій Руденко, Алла Пироговская. ОБЩЕСТВЕННО-ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ ТРУДЫ АКАДЕМИКА АРКАДИЯ ЖУКОВСКОГО В АНГЛОЯЗЫЧНОЙ «ENCYCLOPEDIA OF UKRAINE» (VOL. I-V, 1984-1993). Раскрывается общественно-географическое наследие академика Аркадия Жуковского (1922 – 2014 гг.) в англоязычной «Encyclopedia of Ukraine», содержащее 237 его работ. Анализируются его творческие достижения в политической географии и геополитике, исторической географии и истории географии, общественно-географическом страноведении, географии религий и общественной географии Украины. Украинский центризм, роль и место украинцев во всех сферах общественной жизни как государства, так и мира в целом – являются определяющими чертами каждой из публикаций ученого.

Ключевые слова: академик Аркадий Жуковский, «Encyclopedia of Ukraine» (1984 – 1993), общественно-географические труды, украинский центризм, роль и место украинцев в общественной жизни мира.

Valeriy Rudenko, Alla Pyrohivska. SOCIAL-GEOGRAPHIC WORKS BY ACADEMICIAN ARKADIY ZHUKOVSKYY IN ENGLISH VERSION OF ENCYCLOPEDIA OF UKRAINE (VOL. I-V, 1984-1993). Social-geographic contribution of Academician Zhukovskyy (1922-2014) is disclosed in English version of Encyclopedia of Ukraine where his 237 works are presented. The author's studies in political geography, geopolitics, historic geography, history of geography, social-geographic country study, geography of religions and social geography of Ukraine are analyzed. Ukrainian centralism, role and place of Ukrainians in all spheres of social life of their country and the world are distinctive features of scientist's every publication.

Key words: academician Arkadiy Zhukovskyy, Encyclopedia of Ukraine (1984 – 1993), social-geographic works, Ukrainian centralism, role and place of Ukrainians in world's social life.

Вступ. 12 січня 1922 року у Чернівцях народився всесвітньо відомий вчений-енциклопедист, іноземний член Національної академії наук України (обрано 20 березня 1992 року), почесний доктор Чернівецького університету ім. Ю. Федьковича (1995 р.), Почесний громадянин Чернівців Аркадій Іларіонович Жуковський. У жовтня 2014 р. згідно із заповітом він знайшов свій останній прихисток на рідній буковинській землі...

Творча спадщина Аркадія Жуковського більше пізнана у царині історичних, культурологічних досліджень. Йдеться, зокрема, про такі видання як: «Буковина. Її минуле і сучасне» (1956 р.), «Шевченкіана у бібліотеках Парижа» (Париж, 1961 р.), франкомовну «Антологію української літератури XI – XX століття». Неоціненою є його праця як співредактора та головного редактора багатомовної Енциклопедії українознавства, члена редколегії «Encyclopedia of Ukraine» (1984 - 1993), співголови головної редакційної колегії Енциклопедії сучасної України [1; 2; 14; 23 та ін.].

Разом з тим, Аркадій Іларіонович, маючи першу інженерну освіту, тривалий час оцінював себе більше як географа, картографа, аніж історика, плідно співпрацюючи з одним із найвизначніших українських географів XX ст. Володимиром Кубійовичем. Географічні праці А. Жуковського є ще мало вивченими і потребують якнайретельнішого дослідження.

Метою даної публікації є аналіз суспільно-географічного доробку А. Жуковського у п'ятитомній англійській «Encyclopedia of Ukraine» (1984 – 1993) [2; 14; 23; 26; 29], що не оцінювався

раніше.

Аналіз отриманих результатів. Ретельне вивчення цього унікального твору дозволило нам виявити 237 праць Аркадія Жуковського, що можуть бути віднесеними до системи суспільно-географічних та суміжних з нею дисциплін (табл. 1). Виявлені публікації з певною умовністю (як це визначається їх головною змістовою наповненістю) у структурі суспільної географії, на нашу думку, можуть бути розподілені таким чином. На першому місці у суспільно-географічному доробку А. Жуковського в «Encyclopedia of Ukraine» є політико-географічні праці. Їх майже 30% від усіх публікацій. Другими за кількістю є дослідження з історичної географії та історії географії (близько 22%). Далі йдуть роботи з суспільно-географічного країнознавства (приблизно 14%), сакральної або географії релігій, суспільної географії України та інших галузей суспільної географії.

Безперечно, детальний аналіз доробку вченого по кожній із вказаних суспільно-географічних дисциплін – ще попереду, зараз же зупинимось на узагальненій оцінці основних публікацій А. Жуковського.

Політико-географічні праці. Написані для «Encyclopedia of Ukraine» статті відображають з україноцентричних позицій практично усю предметну область політичної географії і суміжної з нею геополітики. При цьому йдеться про становлення та розвиток української політико-географічної думки, її історичні витoki.

А. Жуковський розглядає:

- форми правління та адміністративно-територіального поділу України (Литовська метрика [23, с. 161], Київське воєводство [14], Полкова система, Полк [26, с. 163], Малоросійський приказ [23] та інші);

- формування державної території, оцінка кордонів, прикордонних районів (Центральна Рада [2], Генеральний Секретаріат Центральної Ради [14], Гетьманський уряд [14], Гетьманська держава чи Гетьманат [17], Уряд УНР в екзилі [16], Рух Прометей (як попередник Антибільшовицького блоку народів) [26], Українська лінія (кордон) [29] та ін.).

Таблиця 1

Суспільно-географічно спрямовані публікації Аркадія Жуковського в англomовній «Encyclopedia of Ukraine» (Vol. I-V, 1984 – 1993)

Всього публікацій (одиниць), у тому числі по томах	З них: за основними галузями суспільної географії					
	політична географія	історична географія, історія географії	суспільно-географічне країнознавство	географія релігій	суспільна географія України	інші галузі
I-V томи 237 100%	69 29%	53 22%	34 14%	32 14%	29 12%	20 9%
I 34	7	1	5	4	9	8
II 71	25	15	11	7	8	5
III 42	7	13	7	8	2	5
IV 47	18	17	5	5	2	-
V 43	12	7	6	8	8	2

У цьому зв'язку є надзвичайно цінною складовою «Encyclopedia of Ukraine», підготовлена та видана у 1984 р. В. Кубійовичем та А. Жуковським карта меж українських етнічних територій. Вчені стверджують, що у 1980 р. за межами Української РСР проживало більше 11 млн. українців [13, с. 8];

- географію партійно-політичних сил України, райони політичної напруги і соціальних вибухів (Револуційна українська партія [26], Українська національна партія [29], Українська партія соціалістів-революціонерів [35], Українська соціал-демократична робітничка партія [36], Хотинське повстання [14], Татарбунарське повстання 1924 р. [29]);

- організацію збройних виступів та рухів у боротьбі за незалежність України (Всеукраїнський військовий з'їзд [3], Українсько-Радянська війна, 1917 – 1921 [37] та ін.).

Статті з історичної географії та історії географії. «Encyclopedia of Ukraine» містить цікаві публікації А. Жуковського про корифеїв української географії: І. Фещенка-Чопівського [11], Василя Каразіна [14], Миколу Ханенка [14], Мирона Кордубу [21], Володимира Кубійовича [22], Наталію Полонську-Василенко [27], Антона Синявського [30], що розкривають їх внесок у розвиток вітчизняної і світової науки.

В історико-географічних працях реалізувався творчий потенціал А. Жуковського – його націленість на пізнання історичного процесу у нерозрив-

ному зв'язку з розміщенням окремих об'єктів та їхніх комплексів у взаємодії з природою.

Саме з таких позицій А. Жуковський аналізує Київський літопис [14], Нестор літописець [23], Пам'ятники, изданые Временной комиссией для разбора древних актов [23], Повість временних літ [26], Генеральний опис Малоросії [26], Шипинська земля [26], Сіверська земля [26] та ін.

Третьою галуззю наукових уподобань академіка А. Жуковського, поза всяким сумнівом, є суспільно-географічне країнознавство. Назвемо основні праці в алфавітно-хронологічному порядку: Австрія [4], Бессарабія чи Басарабія [5], Бухарест [6], Добруджа [10], Франція [12], Грузія [14], Німеччина [15], Греція [14], Ясси [14], Стамбул [14], Японія [14], Єрусалим [18], Казахстан [14], Киргизія [14], Марамурешський регіон [23], Молдавія [23], Москва [23], Нідерланди [23], Париж [25], Румунія [28], Шанхай [26], Швеція [29], Швейцарія [29], Трансільванія [29], Туреччина [29] та ін. Країнознавчий суспільно-географічний аналіз розкриває географічне положення, географічні та історичні особливості, населення, промисловий та сільськогосподарський розвиток, транспорт, відпочинок та туризм. Центральним стрижнем є показ ролі і місця українців у тій чи іншій державі, краї, столиці чи місті.

З особливою теплотою та одухотворенням Аркадієм Жуковським подаються дослідження з географії релігій чи сакральної географії. Вчений роз-

кривас: процес зародження та розвитку українського православ'я (див. праці Київська Митрополія, Українська Автокефальна Православна Церква, Українська Автономна Православна Церква та ін. [19; 33; 34]); роль найважливіших православних святинь (Кирилівський монастир, Михайлівський Золотоверхий монастир, Манявський Скит [38]; внесок найвидатніших діячів у розвиток української церкви (Петра Могили, Сільвестра Косіва [24]) та творчі надбання українського православ'я (Київська Духовна Академія, Пересопницьке Євангеліє [14])).

Більше 10 відсотків підготовлених для «Encyclopedia of Ukraine» праць складають розвідки з *суспільної географії України*. Чисельними є статті з географії населення (етногеографії – розселення українців, росіяни в Україні, татари, зокрема кримські татари; географічні дослідження міст – Києва, Львова, Чернівців, Хотина) [8; 9; 13].

Цікавими є комплексні роботи Аркадія Жуковського про історико-географічні землі України, а

саме: Буковину, Галичину, Запоріжжя, Крим, Покуття, Чернігівський регіон [3; 7].

Підсумовуючи короткий огляд суспільно-географічного доробку Аркадія Жуковського в «Encyclopedia of Ukraine», можна зробити такі **висновки**:

1. Кількість, розмаїття та глибина суспільно-географічних публікацій Аркадія Жуковського свідчать про те, що його внесок у вихід у світ розгляданого видання є одним із найвагоміших.

2. Політична географія та геополітика, історична географія та історія географії, суспільно-географічне країнознавство, географія релігій та суспільна географія України є основними галузями суспільно-географічного пізнання вченого.

3. Творчий суспільно-географічний доробок академіка Аркадія Жуковського потребує ретельного вивчення, якнайглибшого переосмислення та подальшого конструктивного розвитку його ідей у працях українських вчених.

Список використаних джерел:*

1. *Bukovyna – yii mynule i suchasne / Pid redaktsieiu D. Kvitkovskoho, T. Bryndzana, A. Zhukovskoho. – Paryzh, Filadelfia, Ditroit: Zelena Bukovyna, 1956. – 965 s. [Буковина – її минуле і сучасне / Під редакцією Д. Квітковського, Т. Бриндзана, А. Жуковського. – Париж, Філадельфія, Дітройт: Зелена Буковина, 1956. – 965 с.]*
2. *Encyclopedia of Ukraine. – V.I. (A-F) / Edited by Volodymyr Kubijovyč. – Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press, 1984. – 952 p.*
3. *Zhukovsky A. All-Ukrainian military congresses / A. Zhukovsky // Encyclopedia of Ukraine. – V. I. – P.56.*
4. *Zhukovsky A. Austria / A. Zhukovsky // Encyclopedia of Ukraine. – V. I. – P. 139-141.*
5. *Kubijovyč V. Bessarabia or Basarabiia / V. Kubijovyč, A. Zhukovsky // Encyclopedia of Ukraine. – V.I. – P.212-215.*
6. *Zhukovsky A. Bucharest (Bucuresti) / A. Zhukovsky // Encyclopedia of Ukraine. – V. I. – P. 307-308.*
7. *Zhukovsky A. Bukovyna / A. Zhukovsky // Encyclopedia of Ukraine. – V. I. – P. 320-321.*
8. *Zhukovsky A. Chernivtsi / A. Zhukovsky // Encyclopedia of Ukraine. – V. I. – P. 433-436.*
9. *Zhukovsky A. Chernivtsi oblast / A. Zhukovsky // Encyclopedia of Ukraine. – V. I. – P. 437-438.*
10. *Zhukovsky A. Dobrudja (Dobrogea) / A. Zhukovsky // Encyclopedia of Ukraine. – V. I. – P. 713.*
11. *Zhukovsky A. Feshchenko – Chopivshy, Ivan / A. Zhukovsky // Encyclopedia of Ukraine. – V. I. – P. 878.*
12. *Zhukovsky A. France / A. Zhukovsky // Encyclopedia of Ukraine. – V. I. – P. 929-936.*
13. *Map & Gazetteer of Ukraine / Compiled by V. Kubijovyč and A. Zhukovsky: Scale 1: 2, 000, 000 // Encyclopedia of Ukraine / Edited by V. Kubijovyč. – Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press, 1984. – 31 p.*
14. *Encyclopedia of Ukraine / Edited by Volodymyr Kubijovyč. – Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press, 1988. – Vol. II. – 737 p.*
15. *Zhukovsky A. Germany / A. Zhukovsky // Encyclopedia of Ukraine. – Vol. II. – P. 47-56.*
16. *Zhukovsky A. Government-in-exile of the Ukrainian National Republic / A. Zhukovsky // Encyclopedia of Ukraine. – Vol. II. – P. 71-72.*
17. *Okinshevych L. Hetman state or Hetmanate (Hetmanshchyna) / L. Okinshevych, A. Zhukovsky // Encyclopedia of Ukraine. – Vol. II. – P. 145-147.*
18. *Zhukovsky A. Ierusalem / A. Zhukovsky // Encyclopedia of Ukraine. – Vol. II. – P. 379-380.*
19. *Zhukovsky A. Kiev principality / A. Zhukovsky // Encyclopedia of Ukraine. – Vol. II. – P. 532.*
20. *Zhukovsky A. Knyhy byt'ia ukrains'kogo narody / A. Zhukovsky // Encyclopedia of Ukraine. – Vol. II. – P. 570.*
21. *Zhukovsky A. Korduba, Myron (1876 – 1947) / A. Zhukovsky // Encyclopedia of Ukraine. – Vol. II. – P. 608.*
22. *Struk D.H. Kubijovyč, Volodymyr / D.H. Struk, A. Zhukovsky // Encyclopedia of Ukraine. – Vol. II. – P. 697.*
23. *Encyclopedia of Ukraine. – Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press Incorporated, 1993. – Vol. III. – 872 p.*
24. *Ohloblyn O. Mohyla, Petro (1957 – 1647) / O. Ohloblyn, A. Zhukovsky // Encyclopedia of Ukraine. – V.III. – P. 432-433.*
25. *Zhukovsky A. Paris / A. Zhukovsky // Encyclopedia of Ukraine. – V. III. – P. 776-778.*

* Список літератури, виходячи зі специфіки енциклопедичного видання, складено в алфавітно-хронологічному порядку за англійськими назвами опублікованих статей. При цьому до уваги не приймалося прізвище першого автора статті в роботах, які написані у співавторстві.

26. *Encyclopedia of Ukraine / Edited by Danylo Husar Struk. – Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press Incorporated, 1993. – Volume IV. – 864 p.*
27. Zhukovsky A. Polonska–Vasylenko, Nataliia / A. Zhukovsky // *Encyclopedia of Ukraine. – V. IV. – P. 123.*
28. Zhukovsky A. Rumania or Romania / A. Zhukovsky // *Encyclopedia of Ukraine. – V. IV. – P. 431 – 435.*
29. *Encyclopedia of Ukraine / Edited by Danylo Husar Struk. – Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press Incorporated, 1993. – Volume V. – P. 886.*
30. Zhukovsky A. Syniavsky, Antin / A. Zhukovsky // *Encyclopedia of Ukraine. – Vol. V. – P. 147.*
31. Zhukovsky A. Third Rome / A. Zhukovsky // *Encyclopedia of Ukraine. – Vol. V. – P. 218- 219.*
32. Zhukovsky A. Ukraina (Ukraine) / A. Zhukovsky // *Encyclopedia of Ukraine. – Vol. V. – P. 341-342.*
33. Zhukovsky A. Ukrainian Autocephalous Orthodox church / A. Zhukovsky // *Encyclopedia of Ukraine. – Vol. V. – P. 341-342.*
34. Zhukovsky A. Ukrainian Autonomous Orthodox church / A. Zhukovsky // *Encyclopedia of Ukraine. – Vol. V. – P. 354.*
35. Zhukovsky A. Ukrainian Party of Socialist Revolutionaries / A. Zhukovsky // *Encyclopedia of Ukraine. – Vol. V. – P. 418 – 419.*
36. Senkus K. Ukrainian Social Democtatic Workers party / K.Senkus, A. Zhukovsky // *Encyclopedia of Ukraine. – Vol. V. – P. 437-438.*
37. Zhukovsky A. Ukrainian–Sotiet War, 1917 – 21 / A. Zhukovsky // *Encyclopedia of Ukraine. – Vol. V. – P. 462-464.*
38. Zhukovsky A. Zymne Monastery / A. Zhukovsky // *Encyclopedia of Ukraine. – Vol. V. – P. 885-886.*

Summary

Valeriy Rudenko, Alla Pyrohivska. SOCIAL-GEOGRAPHIC WORKS BY ACADEMICIAN ARKADIY ZHUKOVSKYY IN ENGLISH VERSION OF ENCYCLOPEDIA OF UKRAINE (VOL. I-V, 1984-1993).

Academician Zhukovskyy's (1922-2014) social-geographic contribution that includes 237 works is presented in English version of Encyclopedia of Ukraine and his creative insights into political geography and geopolitics, historic geography and history of geography, social-geographic country studies, geography of religions and social geography of Ukraine are put under analysis.

Political-geographic works by A. Zhukovskyy make almost 1/3 of his scientific legacy presented in Encyclopedia of Ukraine. Among the author's most notable studies, it is worth mentioning his deep insight into forms of government and administrative-territorial division of Ukraine; formation of state's territory, characterization of state borders and frontier territories; geography of party/political forces in Ukraine and regions of political strain and social fallouts; organization of insurgent warfare while struggling for sovereignty of Ukraine.

In his historic-geographic essays and articles devoted to history of geography, A. Zhukovskyy assesses scientific contribution by such luminaries of Ukrainian geography as I. Feshchenko-Chopivskyy, Vasyl Karazin, Myron Korduba, Volodymyr Kubyovych, Nataliya Polonska-Vasylenko, and Anton Synyavskyy. A. Zhukovskyy's historic-geographic works are the manifestation of his powerful creative potential realized through determination to cognize historic process in its inextricable connection of allocation of separate objects and their complexes with the nature.

Social-geographic country studies is the scientist's third area of academic preferences covering such objects as Austria, Bessarabia/Basarabia, Bucharest, Dobruja, France, Georgia, Germany, Greece, Iasi, Istanbul, Japan, Jerusalem, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Maramures region, Moldavia, Moscow, Netherlands, Paris, Rumania, Shanghai, Sweden, Switzerland, Transylvania, Turkey, etc.

A. Zhukovskyy's research into geography of religions and sacral geography are also distinctive for the objects' deep analysis. And, finally, the review of the author's prospecting into social geography of Ukraine consummate the present study.

Key words: academician Arkadiy Zhukovskyy, Encyclopedia of Ukraine (1984 – 1993), social-geographic works, Ukrainian centralism, role and place of Ukrainians in world's social life.